

quando, ponens ab onere probandi relevetur. Meminit harum positionum Bonifacius VIII. c. 2. *de Confess. in 6.*

55 Oportet autem ad eliciendas has responsiones adversarium legitime citari, petenteque ponente à Judice sub juramento adigi, ut cathogorice ad singulos articulos respondeat. Ait Pontifex: *Quodsi jussus à Judice respondere recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet, haberi debet super iis, de quibus in iisdem positionibus interrogatur extitit, pro confesso.* Refert. *ibi.*

Cap. 6.
De Testib.

56 Siquæ post positiones, & responsiones supersunt facta dubia, ea à ponente legitime probari oportet per habiles testes. Directus est enim modus, & quotidianus probationum forensium per testes, quia juxta sententiam S. Evangelij in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.

57 Hodie fere receptum est, quo Judex viso processu partes, vel alteram earum per interlocutoriam sententiam condemnet, vel admittat ad producendos, siquos habet, testes. Testes enim à partibus produci debent, & nullo modo à Judice, vel per Judicem, aut officio Judicis, quia in civilibus judiciis haud est, facta partium supplere. Juxta ordinationes Curarum: *Is, cui probandi onus incumbit, pendente termino probatorio, articulos scripto designabit, super quibus productionem facere intendet.*

58 In Curiis civilibus, dum partes sunt admixtæ ad probandum, solent deputari Commissarii, coram quibus testes produci, examinarique debent. Sunt igitur vel à Commissario, vel à Judice testes citandi, quia testis, qui sua sponte, nulla prævia citatione, ad dicendum testimonium se offerret, suspectus haberetur.

59 Si testis legitime citatus, comparere renuit, ad officium compellendus est, etsi sit Clericus, quamvis pluresasserant Clericos à ferendo testimonio etiam in causis civilibus exemptos. Sunt enim nonnullæ personæ, quæ justam causam habent, se à dicendo testimonio excusandi. *L. 4. & 5. ff. L. 19. C. de Testib.*

60 Si testes sint infirmi, vel in remotis degentes, tunc subinde ipse Judex, vel Commissarius ad locum ipsorum testium accedunt, ut personaliter eos audiant, & examinent. Interdum scribitur Judici, sub quo degunt testes, ut eos recipiat, & audiat juxta schedulam informationis eo transmissam. *c. 3. de Fidejuss.*

61 Multi sunt, qui de jure testes esse prohibentur; & alii quidem simpliciter in omnibus causis, & contra quasque personas; alii in certis causis, & contra certas per-

sonas. Quia tamen omnis de jure reputatur idoneus testes, nisi ostendatur exceptus, moribus receptum est, quod Judex non repellat testem, nisi parte opponente. Ipsius tamen arbitrio relictum est, quantum fidei singulorum attestationis tribuat. *L. 3. §. 1. & 2. L. 21. §. 2. ff. de Test.*

62 Duo testes, omni exceptione majores, plenam fidem faciunt. *L. 12. ff. de Probat.* Quum tamen nonnunquam fides testium aliqua ex parte vacillare videatur, ad arbitrium Judicis recidit, aliquando plures testes admittere; eo tamen moderamine, ne effrenata potestate ad vexandos homines superflua multitudo testium protrahatur. Placuit in eo genere numerum recentius ita moderari, quod super uno facto non possint ultra decem testes audiri, nisi in gravioribus causis. *L. 1. §. 2. ff. de Testib.*

63 Testes deposituri juramento constringuntur de veritate procul ab omni partium studio dicenda. Testi enim injurato haud fides in quacunque causa etiam summaria habetur, nisi partes ultro, probante Judice, testi juramentum remiserint. *c. 39.* Inde ante juramentum oportet Judicem esse sollicitum, ut testes tum de conditionibus, tum de gravitate jurisjurandi rite instruantur. Dum juramentum suscipitur, vocandus est ille, contra quem testes producuntur, ut vel per se, vel per Procuratorem testes jurare videat. *c. 2. de Testib.*

64 Partis, quæ testes producit, est, intentionem examinationis faciendæ ex petitione sua elicere, eamque in scriptum quoddam reddactam Judici tradere, ut super articulis designatis testes producendos examinet. Inde & à parte adversa, contra quam testes producuntur, interrogatoria Judici exhibentur. *c. 2. de Testib. in 6.* Juxta Glossam forma interrogatoriorum hæc est: *Si dixerit testis, verum esse, quod primo; v. g. intentionis articulo continetur; queratur ab eo, quomodo scit, & si præsenferat, & ad quid ibi erat, & si vidit, & alia hujusmodi, secundum quod facient ad factum &c.* Quippe finis horum est, ex responsis super iisdem testium fraudes, & subornationes elicere, si quæ latent. Nec tamen in omnibus Curiis interrogatoriorum usus viget.

65 Præstito juramento testes examinandi sunt singillatim & diligenter. Hinc monendi sunt, ut rite advertant ad facta, super quibus interrogabuntur, nec aliud dicant, quam sicut revera in animo credunt; idque clare, & lucide eloquantur, quia de singulis circumstantiis, scilicet de causis, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia, credulitate, fama, & certitudine Judex, vel Commissarius inquirat. Coram enim, & in præsentia Judicis testimonium à singulis testibus ferendum
Ep. Van-Espen. T. II. Yy dum

dum est; neque sufficere, scripto ad Judicem misso testari. c. 52. & passim de Test.

66 Singulorum testium depositiones oportet scripto à Graphiario, vel Tabellione excipi, ut, quantum fieri potest, scriptura linguam, idioma, & verba testis referat. Inde de verbo ad verbum notatum testimonium testi relegitur; iterumque interrogatur, an sua depositio sit ita bene, fideliter, & juxta mentem suam, ac intelligentiam expressa, tum propria subscriptione munienda, si testis scribere norit; & si propter senium, imperitiam, & alia impedimenta signare non valuerit, in ejus præsentia Graphiarius, vel Commissarius, cum adierit, apposito per propriam manum deponentis signo, ipsius nomen subscribet.

67 His finitis cuique testi, dum recedit, præcipitur, ut attestaciones suas secretas teneat: tenetur & eas secretas habere Commissarius, donec partes solemnem publicationem rotuli, ut vocant, obtinuerint. Facta publicatione ulteriori productioni testium locus clauditur, nisi justa causa apparuerit. cap. 35. ibi.

68 Nostris moribus post publicatas attestaciones datur partibus quædam dilatio octidui, aut quindenæ peremptorie ad disputandum, utpote excipiendum contra personas, & attestaciones testium; si forte eorum fides enervari, vel minui possit. Hæc reprobatio frequenter summitur ex circumstantiis tum testium, tum attestacionum; puta, quod sint obscuræ, vacillantes, incertæ, contrariæ, destitutæ rationibus scientiæ, sine fundamento asserte, impertinentes ad articulos propositos &c. cap. 15. de Testib.

69 Reprobationem testium, & attestacionum insequitur salvatio, qua, solutis, & rejectis reprobationum articulis, testes, & attestaciones justificantur. In ordinationibus Curiarum ecclesiasticarum statuitur (a), ut exceptionibus per reprobationem exhibitis, similis terminus (octidui, aut quindenæ) sub pœna seclusionis ad salvandum statuatur, & per salvationum exhibitionem, vel ubi pars iis renuntiaverit, conclusum censebitur in causa. Addunt abhinc (b): Ne quidquam in reprobationibus, salutationibusque allegetur, aut proferatur, quod earum naturam, per modum hinc defensionum, illinc exceptionum competentium, non sapiat; & si contra factum fuerit, nullam Judex earum habeat rationem; quin etiam, si expedire judicaverit, pro officio suo rejiciat.

Cap. 7.
De Instr.

70 Depositiones testium aliquando enervant, aliquando ad-

(a) Ordin. Mechlin. tit. 11. art. 50. (b) Ibi art. 51.

adjuvant, sæpe æquant, nonnunquam & superant, exhibitiones scripturarum, quæ inde vulgariter instrumenta dicuntur, quia, ad justam fidem Judici faciendam, causam instruunt. In Legibus Wisigothorum præcipitur (a), ut Judex bene causam cognoscat, primum testes, utpote viva instrumenta, interroget; ac deinde scripturas, veluti testes mortuos, inquirat, ut veritas possit certius inveniri.

71 Auctoritas instrumentorum variat pro diversitate, & qualitate scripturarum. Sunt enim alia instrumenta publica exinde, alia privata; alia originaria, alia exemplaria, seu transumpta; alia authentica, alia suspecta, vel falsa c. 10. & passim de Fid. Instrum.

72 Publica instrumenta sunt vel per se, & ratione formæ talia, vel secundum quid, id est, in effectu plenæ fidei publica. Ut instrumentum censeatur simpliciter publicum, duo desiderantur; utpote, ut Persona publica videlicet illa, quæ auctoritate publica officium, gerit literas scribendi, expediendique, seu signandi, sit confectum, & quidem in legitima forma, quam leges, & stylus Patriæ, Curiaevæ requirunt. Placuit hos homines Notarios à conscribendis notis dicere.

73 Quia auctoritas publica alia est civilis, alia ecclesiastica, duo genera Notariorum innotuere. Sunt enim alii Notarii Regii, alii Apostolici, quos creat Papa. Alii enim, quæ aliquando ab Episcopis dati sunt, fere ab usu, quantum ad publica instrumenta conficienda, recesserunt.

74 Juxta Decretum Concilii Tridentini (b) potest Episcopus quoscunque Notarios, etiamsi Apostolica, Imperiali, aut regia auctoritate creati fuerint, etiam tanquam delegatus S. A. examinatione adhibita eorum sufficientiam scrutari: illisque non idoneis repertis, aut quandoque in officio delinquentibus, officii ejus in negotiis, litibus, & causis ecclesiasticis, ac spiritualibus exercendi usum perpetuo, vel ad tempus prohibere. Neque eorum appellatio interdictionem Ordinarii suspendat.

75 Ex moderno stylo Curiaevæ literæ Romanæ (c) in forma commissoria expediuntur, directæ non raro generaliter ad personas ecclesiasticas, quæ quadam dignitate ecclesiastica resplendent, diciturque: Discretionem vestram, de qua plurimam in Domino fiduciam habemus, per præsentem commitimus, & mandamus, ut, si prævio riguroso examine eundem N. vita, moribus practica, literatura, cæterisque partibus habilem,

Yy 2

ido-

(a) L. L. Wisig. lib. 1. c. 22. (b) Trid. sess. 22. c. 10. (c) De Notar. Apost.

idoneum esse cognoveritis, seu aliquis vestrum cognoverit, super quo conscientiam vestram oneramus, ipsum in Notarium, & Tabellionem publicum, & Judicem ordinarium cum solitis facultatibus, Apostolica auctoritate prædicta, ordinetis, creetis, & instituatis, &c. cum facultate quoad pias, & ecclesiasticas causas, ac ab eis dependentes, & concernentes tantum &c. &c. Itaque pro Notariatu supplicanti relinquatur, ut illas literas cuidam in dignitate ecclesiastica constituto, quem voluerit, præsentet, qui præmisso examine secundum tenorem literarum, & præstito prius juramento (cujus formula in literis exprimitur) ipsum auctoritate Apostolica Notarium creet; idque illimitate in omnes Dioceses, præterito nonnullibi Ordinariorum examine, admissioneque.

76 Displicuit hic stylus pridem Gallis (a), Belgisque. In Gallia alii sunt simplices Notarii Apostolici, quibus præter titulum nulla relinquatur auctoritas in ordine ad instrumenta conficienda. Alii sunt Notarii Regii Apostolici; & horum potestas restricta est ad Diocesin, in qua recepti sunt, fere eodem exemplo, quo Notarii Episcoporum ad eos solos actus arctantur, pro quibus à Rege auctorizantur. In Belgio Edicto Caroli V. vetantur alii ad id muneris assumi, nisi, qui sint probi, & bonæ famæ, talesque, qui prævio examine, & inquisitione Præsidis, & Consiliariorum, & Judicumque Provincialium in qualibet particulari Provincia ad id reperientur idonei, capaces, & habiles, & ut tales fuerint approbati, & hujusmodi constet per acta dictorum Consiliariorum, & Judicum Provincialium.

77 Provisiones Romanæ Notariis Apostolicis tribuunt jus, quoscunque contractus, distractus, conventiones, acta, actus judicarios, inter vivos, & causa mortis donationes, testamenta, Codicillos, & omnes alias ultimas voluntates, cæteraque instrumenta ad forum duntaxat ecclesiasticum pertinentia rogandi, recipiendi, subscribendi, publicandi, omniaque alia faciendi: quæ ad officium Notarii, Tabellionisque publici, & Judicis ordinarii pertinere dignoscuntur. Solent hodie Notarii Apostolici expedire instrumenta in materiis ecclesiasticis, ac præsertim beneficalibus, & quæ in Curiis ecclesiasticis, nominatimque in Curia Romana, quas recensent Pragmatici, tractari debent.

78 Notarius Apostolicus in confectione instrumenti facere debet mentionem suæ qualitatis, & Curie, in qua est admissus, & loci suæ residentie, quemadmodum Notarii Re-

(a) Gilbert. in notis. num. II.

Regii observant. Inde commendatur utrisque, ut nonnisi rogati officium suum exhibeant partibus, quarum & personas, & domicilium vel per se, vel per fidem idoneorum testium noverint. Reliquum est, ut Notarii conficiant iuxta, & apta registra omnium actuum, quorum instrumenta conficiunt, juxta ordinem temporis, quo confecta sunt. Hodie Notarius Apostolicus inter cætera jurato spondet. *Contractus in Protocollo redigam; & postquam sic redigero, malitiose non differam contra voluntatem illorum, vel illius, quorum, vel cujus est contractus; super eo conficere publicum instrumentum.*

79 Ad formam publici instrumenti præscriptum est, ut præter Notarium duo ut minus testes interveniant, subscribantque, sive signent. *c. de Fid. Instr.* Hodie plerumque satis est, omnia testium instrumento inscribi, nisi in causis majoris momenti, in quibus necessaria est testium subscriptio. Annotandus à Notario est & annus, mensis, dies, locusque gesti negotii. Notarii Apostolici præmittunt, & invocationem Numinis divini, annum regnantis Pontificis, indictionisque Romanæ juxta novellam Justiniani. *Nov. 47. c. 1.*

80 En brevem synopsis reliquarum scripturarum, quæ in effectu plenæ probationis publicæ cesentur. Huc referuntur instrumenta, quæ à publicis Graphariis, & Secretariis singnantur, aut sigillo authentico Principum, Civitatum, aliorumque Corporum publicorum stipantur: acta judicialia, utriusque parti communia, quæ ab illis, qui registrandi publicam auctoritatem habent, registrantur: Libri confecti per Officiales publicos, ad hoc publica auctoritate constitutos: Scripturæ ex Archivo publico (Archivium publicum dicitur, quod auctoritate Principis asservationi authenticarum scripturarum sub custodia peculiaris Officialis publici specialiter destinatur) depromptæ: denique in antiquis veteres scripturæ, vetera arma, insignia, aliaque insignia, & signa picta, aut lapidibus, sepulchris, tumbis, muris, columnis, parietibusve insculpta, quæ vel immemorabili tempore commendantur, vel aliis indubiis indiciis juvantur. Id dici potest & de illis literis, & scripturis, quæ in antiquis Ecclesiarum libris, Missalibus, Martyrologiis, historiis fide dignorum scriptorum reperiuntur. *Gloss. ad c. 13. de Probat.*

81 Quantum ad publicam fidem faciendam oportet originale exhibere. Inde & authenticum dicitur, quia authenticam fidem facit. *c. 1. de Fid. Instr.* Hodie originale non dicitur ipsa minuta, siye Matix, à Patribus, & Notario, sub-

in-

inde & Testibus signata, quæ apud Notarium remanere debet; sed instrumentorum ab eodem Notario juxta dictam minutam confectum, & signatum.

82 Si scriptura ab alio Tabellone ex ipso originali sit desumpta, hicque concordantiam cum ipso originali testetur, hæc scriptura exemplar originalis dicitur, soletque hodie hujusmodi exemplar auctoritate Notarii ex originali desumptum copia authentica vocari.

83 Exemplar publicam fidem meretur, si ad originales literas per Judicem, vel Commissarium, parte adversa præsentate, vel saltem legitime vocata, fuerit collatum. Commendat Pontifex traductionem originalium, si ea vel propter vetustatem, vel aliam justam causam periclitentur. *c. 16. de Fid. Instr.*

84 Legitimis instrumentis plena fides habetur, adeo, ut ulterior probatio requirenda non sit. Respondit Paulus Jurisc., *Testes, cum de fide tabularum nihil dicitur, adversus scripturas interrogari non posse.* Ajunt, nisi testes instrumentarii aptiores rationes suæ scientiæ explicarent. *c. 10. de Fid. Instr.*

85 Sunt quædam causæ, quæ fere non nisi per instrumenta probari possunt; utpote jure civili res antiquæ, privilegia, & diplomata quæstiones status, & ætatis, census, tributum, annuque debiti; recentioribus constitutionibus causæ contracti matrimonii, sepulturæ, tonsuræ, ordinationum, professionis religiosæ, & dispositionum tum inter vivos, tum per ultimam voluntatem, quæ excedunt summam aliquot centum florenorum. Testibus enim in eo genere causarum locus non est, si scripturæ publicæ, vel privatæ haberi queunt.

86 Scripturæ privatæ pro scribente nihil probant: contra scribentem vero plene probant, si causa debendi fuerit expressa. *c. 14. de Fid. Instrum.* Hinc usu recepta est recognitio, ut qui habet schedulam alicujus, citari faciat, eum, visurum recognoscere, sive, ut dicunt, confiteri, vel negare suam Chyrographum: & si confiteatur, se scripsisse, vel alium suo mandato, tenetur, veluti confessus, solvere, aut saltem summam in schedulam expressam ad manus Judicis deponere, quia recognitio scripturæ, in judicio facta, de consuetudine habet paratam executionem. Si vero reus suam esse neget, actori datur dilatio ad probandum per testes, aut & comparationem literarum. *L. 20. C. d. t.*

87 Ajunt Diocletianus, & Maximinianus: *In bonæ fidei con-*

Cap. 8.
De Probat.
perjuram.

contractibus, nec non etiam in cæteris causis, inopia probationum per Judicem jurejurando causa cognita res dicendi oportet. Refert. *L. 3. C. de Reb. Credit.*

88 Jure Romano maximum remedium expediendarum litium in usum venit juramenti religio, quæ vel ex pactione ipsorum litigantium, vel ex auctoritate Judicis deciduntur controversiæ. Ita Cajus *L. 1. ff. de Jurej. sive volunt, sive necessar.*

89 Ecce dividitur aperte jusjurandum in voluntarium, & necessarium. *Solent enim sæpe Judices in dubiis causis, exacto jurejurando, (quod inde necessarium dicitur, & judiciale) secundum eum judicare; qui, defectu probationum juraverit, quod si alias inter ipsos litigantes jurejurando, utpote voluntario, transactum sit negotium, non conceditur, eandemque causam obtentu instrumentorum retractare.* Refert. *L. 31. ff. ibi.*

90 Voluntarium dicitur, quod pars parti probante Judice pro decisione causæ defert, ut vel juramentum præstet, vel referat. Hoc jusjurandum vim transactionis habet, quia reus exceptionem, actor actionem acquirit, in qua hoc solum quaeritur, an juraverit, sive bene, sive male. *L. 5. §. 2. L. 9. §. 1. ff. d. t.*

91 Juramentum, quod Judex inopia plenæ probationis alterutri parti defert, suppletorium vulgariter dicitur. Declarat Gregorius IX. *Juramentum à Judice parti delatum, nisi juxta de causa, non potuit recusari. Quamvis, quod in judicio à parte parti per viam transactionis defertur, recusari possit licite, ac referri.* Refert. *c. 36. de Jurej.*

92 Alibi Alexander III. reprobaverat consuetudinem, quod & illis, qui aliunde legitimis probationibus intentionem suam plene evicissent, juramentum suppletorium indiceretur. Ait Pontifex, *Manifeste legibus adversatur, quæ tunc demum ad hujusmodi suffragium recurrendum esse decreverunt, cum alia legitima non suppetunt.* Refert. *c. 2. de Probat.*

93 Quis dubitet, hanc causam, vel speciem jurisjurandi è foro sæculari in novum jus transisse. Quippe in veteribus vel Canonibus, vel Decretalibus nulla juramenti hujus mentio occurrit. In Decreto Gratiani explicat S. Augustinus reatum criminis, qui juramentum ab eo exigit, quem suspicari potest pejeraturum. *c. 5. XXII. q. 5.*

94 Ergo ob periculum perjuri locum est grandi discretioni, ut juramenta in propria causa peccato deferantur. Juxta locutem *ob pecunias vero Deum non jures, ne quidem si verum juraturus est: aliis enim putaberis pejerare, aliis vero avarus esse.*

Com-

95 Commendant & barbaræ leges Judici juxtam cautelam, ne ad Sacramentum facile veniatur. Ex legibus Wisigothorum (a): *Hoc enim justitiæ potius indagatio vera commendat, ut scriptura ex omnibus intercurrant, & jurandi necessitas se omnino suspendat.* Inquiunt Capitularia Francorum (b): *Volumus, ut Sacramenta cito non fiant, sed unusquisque Judex causam veraciter cognoscat, ut eum veritas latere non possit, ne facile ad Sacramenta veniant.*

96 Quum enim per delationem juramenti fere quisque suæ causæ Judex, & arbiter constitui videatur, facile sunt nonnulli homines ad jurandum contemptu religionis, alii perquam timidi metu divini numinis usque ad superstitionem. Refert. L. 8. ff. de Cond. Inst.

97 Et vero juramentum suppletorium adversari videtur regulæ, quæ præcipit, ut actore plene non probante reus absolvatur. Hinc alibi placuit illud expungere: aut, si alibi superest, oportet ejus usum esse valde circumscriptum. Quippe in causis minoris momenti admitti non potest, quia vilesceret juramentum, & in causis majoris momenti non vacat periculo frequentis perjurii.

* 98 In morali doctrina quid consultius, quam ex puriore traditione vetera divisarum potestatum argumenta, & exempla Clero prælegere? Inquit Osius (c): *Tibi Deus imperium commisit, nobis (Episcopis) quæ sunt Ecclesiæ, concedidit. Et quemadmodum, qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ, ita, & tu cave, ne, quæ sunt Ecclesiæ, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias.* En sententiam S. Gelasii (d): *Duo sunt, inquit, Imperator Auguste, quibus principaliter mundus hic regitur. Auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas &c. Nosti enim Fili clementissime, quod licet præsideas generi humano dignitate, rerum tamen Præsulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas tuæ salutis expetis. Juxta Symmachum (e); Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum. Tu Imperator, à Pontifice, quatenus quisque fidelis, baptismum accipis, Sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, penitentiam rogas. Ex sententia S. Gregorii II. (f): *Quemadmodum Pontifex introspectendi in Palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi; sic nec Imperator in Ec-**

(a) L. L. Wisigoth. lib. 2. cap. 22.

(b) Cap. lib. 7. cap. 97.

(c) Osius epist. ad Constant.

(d) S. Gelas. epist. ad Anast. Imp.

(e) Symm. ad Anast.

(f) Greg. II. epist. Leon. Isaur.

clesias introspectendi, & electiones in Clero peragendi. Vides Imperator Pontificum, & Imperatorum discrimen! si quisquam te offenderit, domum ejus publicas, & spolias, solam illi vitam relinquens, tandemque etiam illum vel suspendio necas, vel capite truncas, vel relegas, eumque longe à Liberis, & ab omnibus cognatis, & amicis suis amandas. Pontifices non ita; sed, ubi peccavit quis, & confessus fuerit, suspendii, vel amputationis loco, Evangelium, & crucem cervicibus ejus circumponunt, eumque, tanquam in carcerem, in Secretaria, sacrorumque vasorum æraria conjiciunt, in Ecclesiæ Diaconia, & in Catechumena ablegant, ac visceribus ejus jejunium, oculisque vigiliis, & laudationem ori ejus indicunt: cumque probe castigant, tunc pretiosum illi corpus Domini impertiunt, & sancto illum sanguine potant; & cum illum vas electionis restituerint, ac immunem peccati, si ad Dominum purum, & insontem transmittunt. Quid præclarius sententia S. Nicolai (a)? *Cum ad verum ventum est Regem, & Pontificem, ultra sibi Imperator nec jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum usurpavit. Quoniam idem Mediator Dei, & hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis, & distinctis dignitatibus officia potestatis utriusque discrevit, ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus egerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uteretur. Quatenus actio spiritualis carnalibus distaret incuribus, & ideo militans Deo minime negotiis se secularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.*

T I T. IX.

De Instructione Causarum Criminalium.

C A P U T I.

De Accusationibus, & Informationibus.

Multis sæculis in discussione, vel inquisitione criminum, eorumque punitione non intervenerunt formalitates juris civilis, sed hæc primum circa sæculum XII. in forum ecclesiasticum irrepserunt. Sicut enim tum causæ civiles ex legum præscripto in judiciis ecclesiasticis instrui, & decidi cœperunt, ita & causæ criminales in foro eccle-

Esp. Van-Ep. Tom. II.

Zz

sias-

(a) Nicol. I. ep. ad Mich. Imp.